

Izvorni članak UDK 165.43

Primljeno 27. 07. 2007.

Snježana Prijić-Samaržija

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Omladinska 14, HR-51000 Rijeka
snjezana.p.samarzija@hi.t-com.hr

Evidencijalizam i povjerenje

Sažetak

Temeljni je cilj ovog rada primjena općenite ideje evidencijalizma na poseban slučaj svjedočanstva i povjerenja koje određujem kao postupak prihvatanja iskaza drugih ljudi. U prvom dijelu, zagovaram poziciju evidencijalizma u pogledu povjerenja, odnosno stav da je epistemički odgovorno povjerenje stvar posjedovanja odgovarajuće evidencije ili epistemičkih razloga. U drugom dijelu, razmatram primjedbe koje mogu biti upućene ovoj poziciji od strane anti-reduccionista i nihilista. Konačno, u trećem dijelu nastojim braniti evidencijalizam protiv upućenih kritika, te predlažem kriterij primjerene evidencije za epistemički odgovorno povjerenje.

Ključne riječi:

povjerenje, svjedočanstvo, evidencijalizam, epistemička odgovornost, evidencija, anti-reduccionizam, nihilizam

Temeljno je pitanje etike vjerovanja: što trebamo vjerovati? Kada bi se to općenito postavljeno pitanje primijenilo na područje epistemologije svjedočanstva, ono bi glasilo: Kome smijemo vjerovati? Ili, kome trebamo vjerovati? U odgovoru na to pitanje, epistemolozi su tradicionalno podijeljeni u dvije skupine: jedni smatraju da smijemo vjerovati drugim ljudima na isti način na koji vjerujemo našim osjetilima, što znači bez posebne provjere pouzdanosti drugih ljudi, dok drugi drže kako trebamo biti vrlo oprezni i podozrivi. Drugim riječima, dok su kroz povijest filozofije jedni smatrali da je povjerenje neka vrsta konstitutivno zadanog prihvatanja koja ne traži dokaznu građu ili evidenciju,¹ drugi su smatrali kako se povjerenje mora temeljiti na kritičkoj provjeri svjedočanstva ili primjerenoj evidenciji.²

U ovome ću radu pokušati braniti druge pred prvima ukazujući na to da razlike među njima i nisu tako velike kako mogu, na prvi pogled, izgledati. Također, pokušat ću pokazati da zahtjev za kritičkom provjerom ne povlači nužno stav da svjedočanstvo ne može biti izvorom znanja, jer nikada ne možemo biti u posjedu primjerne evidencije za opravdano povjerenje u druge ljude. U prvom ću dijelu ukratko prikazati stav kojeg branim, evidencijalizam u pogledu povjerenja. U drugom ću razmotriti neke prigovore što se mogu uputiti evidencijalizmu od strane anti-reduktivista i nihilista, da bih konačno u trećem dijelu odgovorila na primjedbe te precizirala vlastitu poziciju.

1

T. Reid, 1970.; C. A. J. Coady, 1992.; M. Dummet, 1993.; T. Burge, 1993.

2

D. Hume, 1748., 1739–1888.; E. Fricker, 1994., J. Adler, 2002.; P. Faulkner, 2003.; J. Lackey, 2006a; K. Lehrer, 2006.

I. Evidencijalizam i epistemologija svjedočanstva

Većina naših vjerovanja počiva na svjedočanstvima drugih ljudi. Nisu samo naša vjerovanja o povijesti svijeta i zemljopisu, o prirodnim i društvenim zakonitostima zasnovana na iskazima drugih ljudi što smo ih pročitali ili čuli, već su jednako tako i naša vjerovanja u svakodnevnom životu zasnovana na iskazima drugih ljudi. Kada kupujemo, kada naručujemo hranu u restoranu, kada se liječimo ili pijemo propisane nam medikamente, kada komuniciramo s ljudima na informativnim pultovima, kada čitamo novine ili gledamo televiziju, kada pitamo prolaznika za put do muzeja i u nizu drugih svakodnevnih situacija – mi se oslanjamo na tuđa svjedočanstva. Bez vjerovanja koja smo utemeljili na svjedočanstvima drugih ljudi, naša bi ukupna vjerovanja o sebi, drugim ljudima i svijetu oko nas bila nezamislivo osiromašena. Unatoč svom neupitnom značaju, epistemologija svjedočanstva tek je sporadično bila tema filozofa kroz povijest. Međutim, u posljednjih petnaest godina doživljava svoj pravi preporod, čime se i svjedočanstvo konačno legitimira kao izvor znanja poput percepcije, razuma i zaključivanja, pamćenja i introspekcije. Treba, međutim, naglasiti da je svjedočanstvo jedinstven izvor znanja upravo zato jer ne pretpostavlja spoznajnu autonomiju pojedinca već ga upućuje na druge ljude. Svjedočanstvo je, svi se slažu, utoliko složeniji izvor znanja u usporedbi s percepcijom ili razumom, a neki su skloni klasificirati ga kao društveni izvor znanja. Kako bilo, činjenica je da opravdanje velikog broja naših vjerovanja ovisi o tome jesmo li opravdano nekome poklonili povjerenje pa je, stoga, ključno i pitanje kada smo opravdani prihvatiti tuđe iskaze.

Prije negoli prijedemo na samu raspravu o tome što čini prihvaćanja tuđih svjedočanstva opravdanima, potrebno je samo ukratko pojasniti temeljne pojmove. Mogli bismo definirati *svjedočanstvo* kao »govorenje općenito« bez »ograničenja vezanih za temu ili spoznajne relacije govornika prema njoj«³ ili kao govorenje nečega s jasnom namjerom prenošenja informacije nekome drugom.⁴ Slično, svjedočanstvo se može općenito definirati kao »(...) izraz nečijih misli ili vjerovanja, koja mogu biti upućena svima i nikome ponasob«.⁵ D. Prichard⁶ je ponešto precizniji kada određuje svjedočanstvo kao namjerni prijenos vjerovanja od jedne osobe do druge, bilo putem verbalne tvrdnje ili pisanim putem.⁷

Imati *povjerenje* u osobu koja nas informira o nečemu znači smatrati da je ona izvor znanja.⁸ Povjerenje razumijevamo u ovome članku kao neku vrstu epistemičke odluke ili epistemičkog izbora da prihvatimo tuđe riječi kao istinite. U tom je smislu povjerenje stanoviti epistemički čin prihvaćanja svjedočanstva. Upravo ću zato u nastavku pisati o epistemičkoj odgovornosti povjerenja (umjesto o opravdanosti povjerenja), jer taj normativni pojam bolje odgovara naravi povjerenja kao svojevrsnog čina.⁹ Na koncu, preostaje nam da odredimo i pojam *evidencije*: pod evidencijom ovdje podrazumijevam epistemičke razloge. Epistemički razlozi u prilog nekog svjedočanstva veza su između svjedočanstva koje je predstavljeno kao istinito i uvjeta stvarne istinitosti tog svjedočanstva.¹⁰ Sada je moguće odrediti poziciju evidencijalizma, kojeg branim: evidencijalizam u pogledu povjerenja jest pozicija prema kojoj je epistemički odgovorno prihvatiti nečiji iskaz samo ukoliko posjedujemo adekvatnu evidenciju u prilog prihvaćanja toga svjedočanstva. Tradicionalno, evidencijalizam je pozicija prema kojoj je snaga nečijeg vjerovanja proporcionalna snazi evidencije. William Clifford, jedan od utemeljitelja modernije varijante evidencijalizma, jezgrovito je odredio srž ove pozicije:

»(...) pogrešno je uvijek, svugdje i za svakoga vjerovati bilo što bez dovoljne evidencije (...).«¹¹

R. Feldman i E. Conee, suvremeni zagovornici istog stava, ponudili su sljedeću definiciju:

»Doksastičko stanje D prema propoziciji p epistemički je opravdano za S u t ako i samo ako posjedovanje D prema p odgovara evidenciji koju S ima u t .«¹²

Drugim riječima, svako spoznajno stanje treba biti određeno evidencijom, jer samo evidencija osigurava istinitost bilo kojeg spoznajnog stanja. Kada primijenimo ovu definiciju evidencijalizma na svjedočanstvo, možemo preciznije odrediti što znači biti evidencijalistom u pogledu povjerenja:

(E) »Povjerenje P prema svjedočanstvu p je epistemički odgovorno za S u t ako i samo ako P u pogledu p odgovara evidenciji koji S posjeduje u t .«

Ili jednostavnije, spoznavatelj je epistemički odgovoran prihvatiti svjedočanstvo samo ako posjeduje primjerenu evidenciju ili primjerene epistemičke razloge koji podupiru prihvaćanje iskaza kao istinitog.¹³

II. Prigovori evidencijalizmu

Dvije načelne vrste primjedbi mogu se uputiti evidencijalizmu u pogledu svjedočanstva: epistemološka i etička. Epistemološke primjedbe ciljaju na nekonzistentnosti u samoj poziciji, dok etičke počivaju na nekoj vrsti osporavanja epistemičke naravi povjerenja i tvrdnji da je povjerenje neka vrsta afektivnog stanja koje se ne temelji na evidenciji već na nekim drugim mehanizmima.¹⁴

3

E. Fricker, 1995., str. 396–397.

4

R. Audi, 1997., str. 405.

5

E. Sosa, 1991., str. 219.

6

D. Prichard, 2004.

7

Za detaljan prikaz rasprave o definiciji svjedočanstva, vidjeti u: J. Lackey, 2006a.

8

P. Faulkner, 2002.

9

Pojam opravdanja vezivat ću poglavito za vjerovanja. Ova je distinkcija važna i kako bih istaknula razliku između prihvaćanja i vjerovanja kao dva različita spoznajna stanja. Vidjeti u J. H. Cohen, 1992.

10

Vidjeti u J. Adler, 2002.

11

W. Clifford, 1879., str. 183.

12

R. Feldman & E. Conee, 2004., str. 8.

13

Pitanje: što je primjerena evidencija?, odnosno što se treba smatrati dobrim ili dovoljnim razlozima za prihvaćanje svjedočanstva, sva-

kako je vrlo važno pitanje za evidencijalizam, ali ono svojim velikim dijelom nadilazi zadatak koji sam si postavila u ovome članku. Štoviše, tek kada pokažemo da je posjedovanje evidencije nužan uvjet epistemički odgovornog povjerenja, možemo otvoriti daljnja pitanja o naravi evidencije i kriterija primjerene evidencije. U nastavku ovog rada, ponudit ću načelno određenje primjerene evidencije, iako ću elaboraciju morati ostaviti za neku drugu priliku.

14

Etička primjedba temelji se na pretpostavci da je povjerenje emocionalno stanje, spontana reakcija ili naprosto izraz općenitog pesimističnog ili optimističnog pogleda na svijet (vidjeti, primjerice K. Jones, 1996.) Takvi pristupi povjerenju ostavljaju malo prostora za traženje evidencije. Spremna sam prihvatiti da u mnogo slučajeva ljudi poklanjaju povjerenje, a da za to nemaju primjerene epistemičke razloge, niti traže bilo kakvu evidenciju. Međutim, kada »emocionalno« prihvatimo tuđe svjedočanstvo, mi smo toga svjesni i znamo da takva vjerovanja (u Boga, prijateljičinu iskrenost ili sl.) imaju drukčiji epistemički status u usporedbi s onim slučajevima kada smo povjerenje utemeljili na razlozima ili evidenciji. Naime, samo ona vjerovanja koja smo utemeljili na razlozima ili primjerenoj evidenciji predstavljaju kandidate za znanje i ona su ovdje predmet našeg interesa. Vidi u J. Adler, 2002.

U nastavku, usredotočit ću se samo na jednu epistemološku primjedbu, i to onu koja se najčešće pojavljuje u epistemološkoj literaturi o svjedočanstvu: evidencija za bilo koje svjedočanstvo u načelu je nedostatna da osigura epistemički odgovorno povjerenje. Iz ove se primjedbe može izvesti stav prema kojem je i evidencijalizam neprihvatljiv jer epistemički odgovorno povjerenje ne može biti na pravi način utemeljeno na evidenciji. Ovaj stav karakterizira zagovornike *anti-redukcionizma* koji tvrde da se epistemički odgovorno povjerenje ne temelji na evidenciji, već je epistemički odgovorno prihvaćati tuđe riječi neposredno (na način kao što prihvaćamo 'svjedočanstvo' naših osjetila) i bez obzira na evidenciju.¹⁵ Anti-redukcionizam treba razlikovati od *nihilizma*, koji također počiva na stavu o nemogućnosti evidencijskog opravdanja povjerenja. Međutim, za razliku od anti-redukcionista, nihilist je neka vrsta skeptika koji negira svjedočanstvo kao izvor znanja, odnosno smatra da ne možemo nikada imati znanje utemeljeno na svjedočanstvu upravo zato jer će evidencijska potpora uvijek biti nedostatna.¹⁶

Kako bismo preglednije izložili razliku između evidencijalizma i navedenih pozicija anti-redukcionizma i nihilizma, poslužit ćemo se tzv. ne-konzistentnom trijadom: tri su stava u pitanju od kojih se u svakoj poziciji prihvaćaju dva, a odbacuje jedno.

1. Epistemički odgovorno povjerenje je moguće.
2. Epistemički odgovorno povjerenje se temelji na evidenciji.
3. Evidencija u prilog svjedočanstva je načelno nedostatna.

Stavovi 1. i 2. opisuju evidencijalizam. Kako je epistemički odgovorno povjerenje moguće i temelji se na evidenciji, odbacuje se stav 3. prema kojem je evidencija koja čini epistemički odgovorno povjerenje načelno nedostatna. Nihilisti tvrde stavove 2. i 3. Epistemički odgovorno povjerenje trebalo bi se temeljiti na evidenciji, ali kako je ona uvijek nedostatna nije uopće moguće imati epistemički odgovorno povjerenje (odbacivanje stava 1.). Konačno, anti-reduktivisti tvrde stavove 1. i 3. Epistemički odgovorno povjerenje moguće je, ali budući je evidencija uvijek nedostatna, ono nije stvar evidencije (odbacivanje stava 2.). U nastavku ću detaljnije razmotriti svaku od pozicija koje predstavljaju opoziciju evidencijalizmu.

Anti-redukcionizam

Anti-redukcionista priznaju značaj svjedočanstva i činjenice da za veliki broj naših vjerovanja i onoga što mislimo da znamo zahvaljujemo upravo drugim ljudima i njihovim svjedočanstvima. Epistemički smo ovisni o drugim ljudima i »trebamo priznati da bismo znali sramno malo«¹⁷ kada ne bismo naša vjerovanja temeljili na iskazima drugih. Međutim, naša je evidencija za tuđa svjedočanstva presiromašna i cirkularna (ili na neki drugi način nedostatna). Naprosto, znamo premalo o drugim ljudima i o onome o čemu nam govore ili pišu, da bismo mogli imati primjerenu evidencijsku osnovu za prosuđivanje istinitosti njihovih svjedočanstva. Kada i imamo neke spoznaje koje bi mogle poslužiti kao evidencija, pokazuje se da su stečene putem svjedočenja drugih ljudi – zbog čega se pojavljuje problem cirkularnosti u opravdanju. Ipak, naglašuju anti-redukcionista, činjenica je da mi spontano prihvaćamo što nam drugi ljudi priopćavaju bez ikakve provjere:

»Možda je jednostavno u našoj prirodi prihvaćati tvrdnje drugih, bez ikakve rezerve i razmišljanja.«¹⁸

Zbog svega toga anti-redukcionisti zaključuju da epistemički odgovorno povjerenje niti ne počiva na evidenciji, već na nekoj vrsti spontanog i neposrednog prihvaćanja. Štoviše, tvrde kako imamo i epistemičko pravo vjerovati drugima bez evidencije.

»I da je Priroda ostavila um slušatelja u ravnoteži, bez ikakve prevage prema povjerenju više nego nepovjerenju, ne bismo smjeli prihvatiti nečije riječi prije nego bismo imali pozitivnu evidenciju da govori istinu. Njegovo svjedočanstvo, u tom slučaju, ne bi bilo ništa pouzdanije od njegovih snova; ono bi moglo biti istinito ili lažno, ali nitko im ne bi bio sklon vjerovati, prema tom prikazu, kao ni snovima.«

»(...) Kada ne bi bilo tako /da imamo urođenu prevagu prema povjerenju – op.a./ ne bi se vjerovalo niti u jedan iskaz koji je izrečen u razgovoru dok ga se ne bi razumski razmotrilo; i većina ljudi ne bi mogla naći dobre razloge za povjerovati u tisuće stvari koje su im rečene. Takvo nepovjerenje i oprez zakinulo bi nas za najveće dobrobiti društva i dovelo nas u stanje gore od ropskoga.«¹⁹

Različita su teorijska objašnjenja podrijetla ovog epistemičkog prava ponuđena: primjerice, T. Reid je tvrdio da je mudri tvorac u nas ugradio povjerenje bez traženja razloga, ali i sklonost istinitom svjedočenju (konstitutivni principi povjerenja i istinitosti),²⁰ neki od njegovih suvremenih sljedbenika smatraju da je činjenica da uopće postoji komunikacija dokaz da ona ima smisla i da ljudi u pravilu istinito svjedoče;²¹ drugi drže da je povjerenje ugrađeno u naš socijalni dizajn i sl.²² Na prvi pogled, anti-redukcionizam se čini kao prava opreka svemu što se evidencijalizmom tvrdi. Međutim, pozornijim iščitavanjem anti-redukcionističke literature nalazimo i na neke drukčije stavove. Primjerice, Reid sam je pisao:

»(...) u mnogim slučajevima, Razum, čak i u svojoj zrelosti, traži pomoć od svjedočanstva kao što mu je zauzvrat i nudi kako bi ojačala njegov autoritet. Naime, kao što nalazimo dobre *razloge* /kurziv autoričin/ da odbacimo svjedočanstvo u nekim slučajevima, tako u drugima nalazimo dobre *razloge* /kurziv autoričin/ da se oslonimo na njega sa savršenom sigurnosti i u našem najboljem interesu.«²³

Reidovi suvremeni sljedbenici čak su i otvoreniji i stavovima da prihvaćanje svjedočanstva ipak zahtijeva neke razloge ili evidenciju. Primjerice, C. A. J. Coady piše:

»(...) racionalna osoba ne vjeruje baš u sve što joj se kaže (...)«²⁴

15

Anti-redukcionizam jest stav kojeg je izvorno branio Thomas Reid (protiv Humeova redukcionizma), ali koji u suvremenoj literaturi ima velik broj istaknutih zastupnika: C. A. J. Coady, 1992.; T. Burge, 1993.; M. Dummet, 1993.; A. I. Goldman, 1999. i dr.

16

Ovaj nihilistički stav prema svjedočanstvu kao izvoru znanja može se iščitati poglavito iz stavova Platona i R. Descartesa, koji je uvelike i bio razlogom zbog kojeg je ova tema bila gotovo zanemarena u dugoj povijesti epistemologije. Naime, smatralo se da su legitimni izvori znanja samo oni koji čuvajući epistemičku autonomiju spoznavatelja čuvaju i istinu (zbog čega je i socijalna epistemologija bila sustavno zanemarivana).

17

M. Dummett, 1993., str. 420.

18

Isto, str. 420.

19

T. Reid, 2002., str. 237.

20

T. Reid, 1970.; A. Plantinga, 1994.

21

C. A. J. Coady, 1992.; R. Foley, 1994.; J. Adler, 2002.

22

M. Dummett, 1993.

23

T. Reid, 2002., str. 238

24

C. A. J. Coady, 1992., str. 143.

»Morate, u najmanju ruku, provjeriti kompetenciju govornika. Još je važnije, trebate prosuđivati koliko je pouzdana komunikacija i primjereno tome postupiti.«²⁵

»(...) stanje kritičke prosudbe i povjerenja nije dijametralno suprotno (...)«²⁶

Slično ublažavanje stava o epistemičkom pravu da (po)vjerujemo drugima bez evidencije, može se naći i u riječima P. Grahama:

»(...) ne treba mi evidencija da ste iskreni i pouzdani. Ali, ako izgledate sumnjivo ili nesigurno ili na drugi način nepouzdan, tada možda i nisam opravdan jednostavno prihvatiti ono što ste rekli. Možda trebam dodatnu evidenciju kako bih se oslonio na vaš iskaz.«²⁷

Unatoč deklarativnim izjavama, kako imamo epistemičko pravo prihvaćati tuđa svjedočanstva bez evidencije, čini se da zastupnici anti-redukcionizma ipak ostavljaju prostor i za ponešto 'blažu' interpretaciju toga prava. Naime, tvrditi da uvijek imamo pravo prihvatiti tuđe riječi bez provjere ili evidencije, uistinu bi značilo dobiti licencu za lakovjernost. No, iz posljednjih navoda, čini se da takva interpretacija ne bi ni bila ispravna. Uvjerljivijim se čini interpretirati anti-redukcionističke stavove na jedan od sljedećih načina: (i) imamo epistemičko pravo vjerovati drugima bez *konkluzivne* evidencije; (ii) imamo epistemičko pravo vjerovati drugima bez *a posteriori* evidencije (pozivajući se na *a priori* opravdanje svjedočanstva općenito);²⁸ (iii) imamo epistemičko pravo vjerovati drugima bez *lokalne* evidencije (pozivajući se na to da imamo dovoljno dobru globalnu evidenciju o opravdanosti prihvaćanja svjedočanstva općenito); (iv) imamo epistemičko pravo vjerovati drugima bez *pozitivne evidencije u situacijama u kojima ne postoji razlog za sumnju* i sl. Drugim riječima, čini se da bi bilo pogrešno smatrati da anti-redukcionisti tvrde da je opravdano uvijek i svuda (po)vjerovati bez evidencije. Naprotiv, svi se slažu da je, u situacijama u kojima postoje razlozi za sumnju, epistemički odgovorno tražiti pozitivnu empirijsku evidenciju u prilog govorniku i njegovu iskazu.²⁹ I ne samo to, već neki među njima izrijeком tvrde da je neka vrsta evidencije nužni dio svjedočanstva, jer je i svjedočanstvo kao takvo (izrečeno od strane racionalnog izvora) neka vrsta evidencije u prilog povjerenja.³⁰ Zaključimo – unatoč tome što tvrde da je evidencija za svjedočanstvo načelno nedostatna – anti-redukcionisti nisu anti-evidencijalisti. Razvidno je da oni zapravo ne negiraju značaj evidencije za prihvaćanje svjedočanstva. Dakako da je moguće raspravljati o različitostima između različitih oblika evidencijalizama u pogledu standarda evidencijske potpore (ili koliko jaka treba biti evidencijska potpora), ali sve dok se pozivaju na razloge i potrebu evidencije, anti-redukcionisti jesu evidencijalisti o pogledu svjedočanstva.³¹

Nihilizam

Za razliku od anti-redukcionizma, iz primjedbe o načelnoj nedostatnosti evidencije za epistemički odgovorno prihvaćanje svjedočanstva nihilisti zaključuju da onda ni epistemički odgovorno povjerenje u načelu nije moguće. Nihilist u epistemologiji svjedočanstva privržen je skeptičkoj (ili realističkoj³²) tradiciji prema kojoj nema znanja bez jasne i konkluzivne evidencije u prilog vjerovanja koje je u pitanju. Kako nikada nije moguće posjedovati jasnu i konkluzivnu evidenciju u pogledu znanja, stručnosti i iskrenosti drugih ljudi, naša će evidencijska baza biti uvijek nedostatna za znanje. Naime, drugi ljudi, naši informatori, slobodni su djelatnici koji ne postupaju prema prirodnim zakonitostima, barem ne u mjeri u kojoj je moguće prirodne zakonitosti pripisati vanjskome svijetu. Nema zakonitosti koja bi mogla voditi ljudsko intencionalno djelovanje, a da bi pritom bila usporediva s prirodnim zakonima.³³

Posljedično, mi smo spoznajno vrlo ranjivi kada je posrijedi svjedočanstvo, jer nikada ne možemo imati konkluzivne dokaze da drugi ljudi ne lažu ili varaju, ili da su kompetentni koliko se predstavljaju da jesu. Mi možemo i često pripisujemo drugim ljudima vjerodostojnost u pogledu njihovih iskaza, ali za to nikada ne možemo posjedovati potpunu evidenciju. Upravo zato, nikada naše povjerenje nikada neće biti epistemički odgovorno.

Čini se da ništa ne možemo prigovoriti nihilističkim tezama o ranjivosti vjerovanja stečenih putem svjedočanstva. Sklona sam prihvatiti da nikada naša evidencija za prihvaćanje svjedočanstva neće biti konkluzivna, ali nisam sklona prihvatiti nihilistički zaključak prema kojem zbog toga naše povjerenje nikada nije epistemički odgovorno. Pokušat ću za to argumentirati u trećem dijelu, ali je prije toga potrebno u nihilističko razmišljanje uvesti jednu distinkciju ili pojašnjenje. Naime, potrebno je razlikovati nihilizam u pogledu opravdanja vjerovanja koja temeljimo na svjedočanstvu i nihilizam u pogledu epistemičke odgovornosti prihvaćanja svjedočanstava. S jedne strane, nihilizam u pogledu vjerovanja utemeljenih na svjedočanstvu (NVs) sadrži stav da unatoč svoj (i najboljoj) evidenciji koju posjeduje slušatelj, njegovo vjerovanje nikada neće moći biti opravdano. S druge strane, nihilizmom u pogledu prihvaćanja svjedočanstva (NPs) tvrdilo bi se da unatoč svoj (i najboljoj) evidenciji, prihvaćanje svjedočanstva ne može biti epistemički odgovorno. I opet bila bih sklona složiti se s NVs ili nihilističkim tvrdnjama u pogledu opravdanja vjerovanja, ali ne u pogledu NPs ili nemogućnosti epistemički odgovornog prihvaćanja svjedočanstva. Naime, za opravdano vjerovanje nije dostatno da slušatelj posjeduje svu (i najbolju) evidenciju već i da govornikovo svjedočanstvo stvarno bude pouzdano formirano i preneseno na način da čuva istinitost (*truth-tracking*). Međutim, netko može epistemički odgovorno prihvatiti ono što mu drugi kaže, a da pritom njegovo vjerovanje utemeljeno na svjedočanstvo ipak ne bude opravdano. Drugim riječima, posao opravdanja vjerovanja utemeljenih na svjedočanstvu uključuje dva uvjeta koja moraju biti zadovoljena, internalni i eksternalni: onaj na strani slušatelja/primatelja informacije i onaj na strani govornika/pošiljatelja informacije. Epistemički odgovorno povjerenje, međutim, uključuje samo internalni uvjet ili uvjet da slušatelj/primatelj informacije raspolaže primjerenom evidencijom. Pre-

25

Isto, str. 220.

26

Isto, str. 47.

27

P. Graham, 2000, str. 695.

28

Vidjeti, primjerice, T. Burge, 1993.

29

T. Reid, 2002.; C. A. J. Coady, 1992.; P. Graham 2000.

30

Primjerice, Coady definira svjedočanstvo na sljedeći način: »S-ova tvrdnja da *p* je evidencija da *p* i ponuđena je kao evidencija da *p*.« C. A. J. Coady, 1992, str. 42. Također, P. Graham smatra da je informatorovo svjedočanstvo upućeno onima kojima treba evidencija njihova vjerovanja o određenoj stvari. P. Graham, 1997.

31

Možda je najbolje njihovu evidencijalističku poziciju opisati Audijevim riječima (iako on zapravo interpretira poglavito Reida): Naša pozadinska vjerovanja »igraju uglavnom ulogu filtera: sprječavaju nas da vjerujemo u svjedočanstva koja ne 'prolaze', primjerice, zato jer se čine neiskrena; ali ako nam se takve zapreke ne pojavljuju, mi 'naprosto vjerujemo' (ne-inferencijalno) onome što je tvrđeno. Ova su filtrirajuća vjerovanja poput vratašca na zamci koja se spuštaju samo ako su povučena; njezina normalna pozicija jest takva da su otvorena, ali spremna na blokiranje onoga što ne treba ući.« R. Audi, 1997., str. 406.

32

Vidjeti u: M. Williams, 2001.

33

D. Davidson, 1982.

ma tome, budući je pitanje epistemičke odgovornosti povjerenja isključivo stvar evidencije koja je dostupna slušatelju/primatelju informacija, razlozi za nihilizam u pogledu opravdanja vjerovanja nisu razlozi na temelju kojih je moguće odbaciti epistemički odgovorno povjerenje (ili nisu razlozi na kojima je moguće tvrditi nihilizam u pogledu epistemički odgovornog povjerenja). Prihvatanje svjedočanstva je doksastičko stanje ‘slabije’ od vjerovanja utemeljenog na svjedočanstvu upravo zbog traženog stupnja opravdanja, ali je ipak dovoljno ‘jako’ da u svojoj psihološkoj dimenziji bude vodič misli i djelovanja.³⁴ Prema tome, nema ničeg kontradiktornog u stavu da netko može epistemički odgovorno prihvatiti svjedočanstvo i pritom još uvijek zadržati stanovitu sumnju u pogledu istinitosti sadržaja svjedočanstva.

* * *

Možemo zaključiti naše razmatranje primjedbi evidencijalizmu tezom da anti-redukcionisti i nihilisti – tvrdeći da je evidencija za svjedočanstvo nedostatna – zapravo tvrde da su najviši (skeptički³⁵) evidencijski standardi opravdanja vjerovanja utemeljenih na svjedočanstvu načelno neispunjivi. S ovom se tezom slažem i držim da je nemoguće posjedovati konkluzivnu ili potpunu evidenciju u prilog vjerovanja utemeljenog na svjedočanstvu. Međutim, posebno je važno pritom zapaziti da anti-redukcionisti tvrde da je svjedočanstvo utemeljeno na evidenciji, te da njihova pozicija nije suprotna evidencijalizmu kojeg branim. Također, važno je zapaziti da je samo nihilizam u pogledu povjerenja (NPs) suprotan evidencijalizmu kojeg branim. Jednostavnije rečeno, moja ‘meta’ nisu niti anti-redukcionisti niti nihilisti općenito, nego pozicija koja tvrdi da se epistemički odgovorno povjerenje ne može utemeljiti na spoznavatelju dostupnoj evidenciji.

III. Evidencijski standardi za epistemički odgovorno povjerenje

Kako sam već više puta napomenula, evidencijalizam kojeg branim polazi od dvije pretpostavke: epistemički odgovorno povjerenje moguće je i temelji se na evidenciji. Iz prethodnog poglavlja vidljivo je, međutim, da se evidencijalizam mora suočiti s legitimnim pitanjem o dostupnosti konkluzivne evidencije. Nastojala sam pokazati da su standardi za epistemički odgovorno povjerenje manje zahtjevniji od onih potrebnih za opravdanje vjerovanja utemeljenog na svjedočanstvu. Drugim riječima, sklona sam tvrditi da nam za epistemički odgovorno prihvatanje nečijih riječi ne treba konkluzivna evidencija. Odgovoran će biti spoznavatelj koji temelji svoje povjerenje na *primjernoj* evidenciji, a neće onaj koji (po)vjeruje nekritički i bez *primjerene* evidencije u prilog govornika i njegova iskaza. Dakako, kada ovako postavimo stvari, nužno se postavlja pitanje: što je to primjerena evidencija za epistemički odgovorno povjerenje? Ako ne treba biti konkluzivna, kakva i koliko jaka zapravo treba biti naša evidencija? Posljedično, pred nama je zadatak odgovoriti na pitanje: koji su to epistemološki standardi ili kriteriji temeljem kojih ćemo procjenjivati je li neko povjerenje epistemički odgovorno ili nije?

Za početak, mogli bismo reći da je netko epistemički odgovoran prihvatiti tuđe riječi ako evidencija kojom raspolaže u većoj mjeri podržava prihvatanje svjedočanstva nego ne-prihvatanje ili uzdržavanje od suda. Međutim, ako želimo biti precizniji, onda je potrebno naglasiti da standard epistemičke odgovornosti treba uključivati dva opća uvjeta: (i) izostanak evidencije koja

bi povjerenje učinila neodgovornim (evidencije protiv vjerodostojnosti svjedočanstva); (ii) primjerenu (empirijsku i inferencijalnu) evidenciju u prilog svjedočanstva.³⁶ Drugi uvjet, sada, traži daljnje pojašnjenje. Pozitivna evidencijska potpora za epistemički odgovorno povjerenje mora zadovoljavati *standard kaznenog prava*: slušateljeva evidencija u prilog svjedočanstva mora ga podupirati na način da njegova istinitost bude *izvan razborite sumnje*.³⁷ Važno je zapaziti, dakle, da evidencija ne mora isključivati svaku sumnju (ne trebamo konkluzivnu evidenciju), već samo razboritu sumnju u istinitost svjedočanstva, odnosno mora isključivati relevantne scenarije prijevare i laži od strane govornika/pošiljatelja informacije.

Pozadinska vjerovanja

Naredno važno pitanje jest: može li spoznavatelj posjedovati pozitivnu evidenciju koja udovoljava takvom standardu? Preciznije, sada je potrebno istražiti možemo li ovim kriterijem odgovoriti na najčešće prigovore koji su ciljali na to da pokažu kako je primjerena evidencija nedostupna spoznavatelju.

1. SIROMAŠTVO EVIDENCIJE. Mnogi su autori bili sumnjičavi u pogledu toga posjeduju li obični ljudi u svakodnevnim okolnostima dovoljan stupanj stručnosti za procjenu svjedočanstava. Primjerice, tvrdi se da ljudi nemaju dovoljno znanja i iskustva o velikom broju različitih situacija i tema da bi bili sposobni procjenjivati kompetencije i iskrenost govornika/pošiljatelja informacija.³⁸ Mi jednostavno nismo u stanju pripisivati vjerodostojnost drugim ljudima koji posjeduju informacije koje mi nemamo, jer o njima znamo ništa ili vrlo malo.³⁹ Točno je da naš stupanj stručnosti za procjenu *sadržaja* mnogih svjedočanstva kao i *epistemičkog i moralnog karaktera informatora* često nije dostatan. Od drugih ljudi trebamo podatke koje nemamo, što znači da se uvijek radi o podacima za koje ne možemo imati niti dobre razloge. Jednako tako, u velikoj većini situacija uistinu ne poznajemo ljude od kojih dobivamo informacije. Međutim, nije točno da zato ne možemo imati primjerenu evidenciju u prilog ili protiv njihovih svjedočanstava.

Naše se povjerenje zasniva na pozadinskim vjerovanjima koje smo već prihvatili i koja nas mogu opskrbiti s mnogim relevantnim razlozima *za* i *protiv* svjedočanstava. Možda nas naše pozadinsko znanje ne opskrbljuje evidencijom o sadržaju svjedočanstva ili o govorniku, ali zasigurno znamo dosta o aspektima *konverzacijskog konteksta* u kojima je svjedočanstvo izrečeno. Jasno razaznajemo svojstva situacije koja mogu generirati neiskrenost ili nekompetenciju: primjerice, obično bez poteškoća identificiramo situacije u kojima netko ima interes precijeniti svoje znanje ili se predstavljati kao veći stručnjak no što uistinu jest; vrlo lako detektiramo situacije u kojima govornik može profitirati od našeg prihvatanja njegova svjedočanstva i sl. Naša pozadinska vjerovanja osiguravaju nam razloge temeljem kojih, unatoč tome što ne po-

³⁴
Vidjeti u: R. Audi, 1998.

³⁵
Pod 'skeptički' ovdje referiram na moderni kartezijanski skepticizam, tj. na uvjete postavljene u Descartesovim skeptičkim argumentima iz Prve Meditacije.

³⁶
Vidjeti evidencijalističku poziciju R. Feldmana i E. Coneeja, 2004.

³⁷
Isto.

³⁸
M. O. Webb, 1993.; J. Hardwig, 1991.

³⁹
R. Foley, 1994.

znajemo govornika ili temu, znamo da moramo biti posebno oprezni. Znamo, primjerice, da strah od toga da ispadnemo neznalice ili neugoda koja iz toga može proizići predstavlja snažno socijalno ograničenje koje navodi ljude da govore istinu i dobro utemelje svoje iskaze.⁴⁰ Postoje i mnoga druga socijalna ograničenja: mogućnost lake provjere istinitosti nečijeg svjedočanstva navodi govornika da bude iskren, velika zarada koju neko može izvući iz našeg prihvatanja svjedočanstva kao istinitog obično je znak za oprez; što je veća osobna odgovornost na govorniku to je veća njegova vjerodostojnost, dok podijeljena odgovornost navodi na oprez; očekivana cijena što ju informator mora platiti ukoliko se otkrije da je lagao i varao određuje i stupanj u kojem mu treba vjerovati i sl.⁴¹

Još jedan važan aspekt pozadinskih vjerovanja ima značajnu ulogu u procjeni svjedočanstava. S jedne strane, duga povijest suradnje s drugim ljudima omogućuje nam, ne samo da prepoznamo svojstva situacija već i da prepoznamo pouzdanost određenih tipova svjedočanstava i da ih klasificiramo kao (i) u pravilu prihvatljiva, (ii) neprihvatljiva ili (iii) djelomično prihvatljiva. S druge strane, naše nas iskustvo pohranjeno u pozadinskim vjerovanjima uči da konverzijske prakse pokazuju vrlo značajnu uniformiranost i stabilnost.⁴² Ukratko, prošli (ne)uspjesi u prihvaćanju svjedočanstava jamče nam da nam naša postojeća vjerovanja (ne)osiguravaju primjerenu evidencijsku bazu za prepoznavanje konverzijskih konteksta, te tako dodatno ojačavaju našu evidenciju. Primjerice, ništa ne znamo o prolazniku u stranom gradu kojeg pitamo za put do muzeja. Ne znamo ništa ni o tome gdje je muzej. Jedino što možemo ocijeniti jest da osoba pozna jezik grada i izgleda razborito na prvi pogled. Treba li povjerovati prolazniku kada nas uputi na desno? Najčešće to činimo. Je li naše povjerenje epistemički odgovorno s obzirom da uistinu nemamo nikakve evidencije o tom prolazniku ni o muzeju? Jest, zato što su konverzijske situacije u kojima bi nas prolaznik namjerno uputio u pogrešnom smjeru, ili se pravio da zna ono što ne zna, gotovo toliko psihološki neuobičajene da bi bile bizarne. Znamo da ljudi najčešće ne lažu druge ljude bez ikakvog razloga i interesa, te da se najčešće ne prave stručnjacima ako to nisu i ako od toga ne mogu imati nikakve 'koristi'. Na koncu, naše nas iskustvo uči da se nikada ili rijetko događalo da nas je puki prolaznik namjerno ili nenamjerno pogrešno uputio. Prema tome, naša je evidencija za prihvaćanje prolaznikova svjedočanstvo primjerna, jer ispunjava standard kaznenog prava – nema razboritog razloga da sumnjamo da nas prolaznik laže. Dakako da je moguć scenarij u kojem nas on ipak laže i da prostora za sumnju uvijek ima, ali u danom konverzijskom kontekstu takav scenarij nije relevantan. Jednako tako, pozadinska vjerovanja servisiraju nas primjerenom evidencijom za zaključak kako trebamo biti vrlo oprezni u situacijama u kojima kupujemo polovne automobile, iznajmljujemo stanove, slušamo roditelje kako govore o postignućima njihove djece, čitamo senzacionalističke medije ili političare u izbornim kampanjama. Iako, pritom, o informatorima i temama možemo znati malo ili ništa. Ova svjedočanstva, također, mogu biti i istinita, ali nam iskustvo nalaže da je razborita sumnja na mjestu i da je potrebno povećati standarde opreza kako bi se uvjerali da je uistinu tako. Ukratko, čak iako ne poznajemo temu ni govornike, ne znači da je naša evidencija nužno presiro-mašna za procjenu vjerodostojnosti svjedočanstva. Imamo dovoljno znanja i iskustva koji nam omogućuju identificirati konverzijski kontekst ili situaciju kao pouzdanu, nepouzdanu ili onoliko pouzdanu koliko i sumnjivu. Pozadinska vjerovanja osiguravaju nam evidenciju o obrascima društvenog ponašanja i time primjerenu evidenciju epistemički odgovornog prihvaćanja ili ne prihvaćanja svjedočanstva (ili pak za suzdržani stav).

2. PRIGOVOR CIRKULARNOSTI. Mnogi su autori primjećivali da, čak i kada naša pozadinska vjerovanja ne bi bila presiromašan izvor evidencije, nije moguće imati neovisnu evidenciju koja bi ispravno podupirala povjerenje. Naime, mnoga su pozadinska vjerovanja stečena svjedočanstvom, pa ona ne mogu biti izvor evidencije za nova, jer će opravdanje biti cirkularno.⁴³ Kako bih odgovorila na ovu primjedb, pozvat ću se na klasično razlikovanje između dobre cirkularnosti i one loše. Ukoliko nova svjedočanstva procjenjujemo samo na osnovu već prihvaćenih svjedočanstava, uistinu se radi o tzv. začaranim krugovima iz kojih nema izlaza, ili o lošoj cirkularnosti. Činjenica je, međutim, da naša pozadinska vjerovanja nisu sastavljena samo od vjerovanja što smo ih primili od drugih ljudi već i od perceptivnih vjerovanja, vjerovanja koja su nastala zaključivanjem, onih koja su nastala introspektivnim putem, ali i od memorijskih vjerovanja. Naša su vjerovanja što smo ih stekli putem svjedočanstva nerazdvojivo povezana i isprepletena s ostalim vjerovanjima u mjeri da bi bilo nemoguće reći je li neko novo svjedočanstvo opravdano samo na temelju svjedočanstva ili ne.⁴⁴ Prema tome, gotovo je nemoguće tvrditi da je neko svjedočanstvo procjenjivano samo na osnovu vjerovanja stečenih nekim drugim svjedočenjima. Svako novo vjerovanje uvijek se procjenjuje temeljem skupa prihvaćenih vjerovanja koja su potekla iz različitih izvora i koja se uzajamno podupiru i tvore više-manje koherentnu cjelinu. Čini se, stoga, da možemo lako izbjeći prigovor cirkularnosti priznajući da kada bi se prihvaćanje nekog svjedočanstva procjenjivalo isključivo na temelju evidencije dobivene iz svjedočanstva, uistinu bi naša evidencija bila problematična, a povjerenje epistemički neodgovorno. Međutim, gotovo je nezamislivo da se neko novo svjedočanstvo procjenjuje isključivo temeljem evidencije zasnovane na svjedočanstvu, već u pravilu na konglomeratu povezanih i uzajamno ojačanih vjerovanja od kojih su neka dobivena svjedočanstvom. Takva je cirkularnost prihvatljiva i ne ometa epistemički odgovorno povjerenje.

* * *

Možemo zaključiti da ne smijemo imati evidenciju ‘protiv’ prihvaćanja svjedočanstva, a evidencija ‘za’ mora zadovoljavati standard kaznenog prava. Drugim riječima, da bismo epistemički odgovorno (po)vjerovali u tuđe riječi, ne smijemo imati razloge protiv tuđeg svjedočanstva, a razlozi ‘za’ moraju biti takvi da isključuju razboritu sumnju u svjedočanstvo. Konačno, mogli bismo ponuditi i doradenu i detaljniju definiciju evidencijalizma u pogledu povjerenja.⁴⁵

(E’): Povjerenje *P* prema propoziciji *p* je epistemički odgovorno za *S* u *t* ako i samo ako *S* u *t* posjeduje primjerenu evidenciju u prilog *P*, takvu da: (i) ne postoji evidencija protiv *P* prema *p*; (ii) evidencija u prilog *P* prema *p* je takva da ne postoji razborita sumnja da nije *p*.

⁴⁰
Vidjeti u: J. Sabini & M. Silver, 2005.

⁴¹
Vidjeti u: J. Adler, 2002.

⁴²
P. Faulkner, 2002.

⁴³
C. A. J. Coady, 1992.; A. I. Goldman, 1999.

⁴⁴
Vidjeti u: J. Lackey, 2006 b.

⁴⁵
Evidencijski standard odgovornog povjerenja, kao i evidencijalizam koji branim, spojivi su pozicijom kontekstualizma. Drugim riječima, evidencijska baza koja se smatra primjerenom može varirati od jednog epistemičkog konteksta do drugog. U nekoj situaciji bit će potrebno daleko slabija evidencija da bi se isključila razborita sumnja nego u nekoj drugoj, u kojoj su scenariji prijevarne relevantniji i prisutniji. Više o kontekstualizmu i povjerenju, vidjeti u: S. Prijić –Samaržija, 2007.

Literatura

- Adler, J. (2002), *Belief's Own Ethics*, Cambridge: Mass., A Bradford Book: MIT Press.
- Audi, R. (1997), »The Place of Testimony in the Fabric of Knowledge and Justification«, *American Philosophical Quarterly*, 34.
- Audi, R. (1998), *Epistemology*. London, Routledge, 1998.
- Beanblossom, R.E. i Keith, L. (ur.) (1970), *T. Reid, Inquiry and Essays*, Indianapolis: Hackett Publishing Company.
- Burge, T., (1993), »Content Preservation«, *The Philosophical Review*, 102: 4.
- Clifford, W. K., (1879), *Lectures and Essays*. London: Macmillan.
- Coady C. A. J., (1992), *Testimony: A Philosophical Study*, Oxford: Clarendon Press.
- Cohen, L. J. (1992), *An Essay on Belief and Acceptance*, Oxford: Clarendon Press.
- Cohen, S., (1999), »Contextualism, Scepticism and the Structure of Reasons«, *Philosophical Perspectives*, 13.
- Conee, E. and Feldman, R. (2004), *Evidentialism. Essays in Epistemology*, Oxford: Oxford University Press.
- Davidson, D. (1982), *Essays on Action and Events*. Oxford: Oxford University Press.
- Descartes, R. (1984), *The Philosophical Writings of Descartes, Volume II*, prijevod J. Cottingham, R. Stoothoff i D. Murdoch, Cambridge: Cambridge University Press.
- Descartes, R. (1985), *The Philosophical Writings of Descartes, Volume I*, prijevod J. Cottingham, R. Stoothoff i D. Murdoch, Cambridge: Cambridge University Press.
- Dummett, M. (1993), *The Seas of Language*, Oxford: Clarendon Press.
- Faulkner, P. (2002), »On the Rationality of Our Response to Testimony«, *Synthese*, 131:3.
- Faulkner, P. (2003), »The Epistemic Role of Trust«, u: Falcone, R., Barber, S., Singh, M. i Korba, L. (ur.) *Trust, Reputation and Security: Theories and Practice*, Heidelberg: Springer Verlag.
- Feldman, R. (2000), »The Ethics of Belief«, *Philosophy and Phenomenological Research*, 60.
- Fricker, E. (1987), »The Epistemology of Testimony«, *Aristotelian Society Supplementary* LXI.
- Fricker, E. (1994), »Against Gullibility«, u: B. K. Matilal i A. Chakrabarti (ur.), *Knowing from Words*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Fricker, E. (1995), »Telling and Trusting«, *Mind*, 414.
- Foley, R. (1994), »Egoism in Epistemology«, u: F. F. Schmitt (ur.), *Socializing Epistemology: The Social Dimensions of Knowledge*, Lanham, Md.: Rowman and Littlefield.
- Graham, P. J. (1997), »What is Testimony?«, *Philosophical Quarterly*, 47.
- Graham, P. J. (2000), »The Reliability of Testimony«, *Philosophy and Phenomenological Research*, 3.
- Goldman, A. I. (1999), *Knowledge in a Social World*, Oxford: Oxford University Press.
- Hardwig, J. (1991), »The Role of Trust in Knowledge«, *Journal of Philosophy*, 88.
- Hume, D. (1748), *An Enquiry Concerning the Human Understanding*, Oxford: Clarendon Press.
- Hume, D., (1739–1888), *A Treatise of Human Nature*. Oxford: Clarendon Press.
- Jones, K. (1996), »Trust as an Affective Attitude«, *Ethics*, 107.
- Lackey, J. (2006a), »It Takes Two to Tango: Beyond Reductionism and Non-Reductionism in the Epistemology of Testimony«, u: E. Sosa & J. Lackey (ur.), *The Epistemology of testimony*, Oxford: Oxford University Press.

- Lackey, J. (2006b), »The Nature of Testimony«, *Pacific Philosophical Quarterly*, 87.
- Lehrer, K. (2006), »Testimony and Trustworthiness«, u: J. Lackey i E. Sosa (ur.), *Epistemology of Testimony*, Oxford: Oxford University Press.
- Lewis, D. (1996), »Elusive Knowledge«, *Australasian Journal of Philosophy*, 74.
- Locke, J. (1959), *An Essay Concerning Human Understanding*, A.C. Fraser (ur.), New York: Dover.
- Plantinga, A. (1994), *Warrant and Proper Function*, Oxford: Oxford University Press.
- Prijić-Samaržija, S. (2007), »Trust and Contextualism«, *Acta Analytica*.
- Reid, T. (2002), »Inquiry into the Human Mind«, u: *Epistemology: Contemporary Readings*, M. Huemer (ur.), London: Routledge.
- Sabini J. i Silver. M. (2005), »Lack of Character? Situationism Critiqued«, *Ethics*, 115.
- Sosa, E. (1991), *Knowledge in perspective: Selected Essays in Epistemology*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Webb. M. O. (2004), »Can Epistemology Help? The Problem of the Kentucky-fried Rat«, *Social Epistemology*, 18.
- Williams, M. (2001), *Problems of Knowledge*, Oxford: Oxford University Press.

Snježana Prijić-Samaržija

Evidentialism and Trust

Abstract

The main purpose of this paper is to apply the general idea of evidentialism to the very specific case of testimony and trust characterized as being the procedure of acceptance the other people reports. In the first part, I argue in favour of evidentialism concerning trust, a viewpoint that takes epistemically responsible trust as a matter of evidence. In the second part, I analyze the objections that can be put on this kind of evidentialism by anti-reductionism and nihilism. In the third part, I try to defend evidentialism against this critique and I propose the evidential standard of epistemically responsible trust.

Key words

trust, testimony, evidentialism, epistemic responsibility, evidence, anti-reductionism, nihilism